

DOI: 10.31866/2616-7948.2(16).2025.345572

УДК 070.447:050](477)"364"

Слідами жанру, який зникає?

Ігор ЗОЦ

головний редактор

всеукраїнського тижневика

«Слово Просвіти»

© Зоц І., 2025

Якось у недавній розмові з колегами зайшлося про огляд преси як жанр. Колись він був престижний і затребуваний – і читачами, і самими журналістами. Однією з важливих функцій таких оглядів була орієнтаційна. Маститі журналісти подавали читачькому загалу своєрідні зрізи буття самої журналістики – або за певними актуальними темами, або за видо-типологічними характеристиками самих періодичних видань.

Нині, на жаль, огляд преси зникає із газетних і журнальних шпальт.

Однак є немало медіа, які залишаються вірними цьому випробуваному часом жанру, активно використовують його аналітичні, пізнавальні й орієнтаційні можливості та вважають це справою немарною. Про них і поведемо мову.

IN TRACES OF A DISAPPEARING GENRE?

Ihor ZOTS

Editor-in-Chief

of the all-Ukrainian Weekly "Slovo Prosivity"

Once, in a recent conversation with colleagues, the issue of press review as a genre came up. Some time ago, it was prestigious and in demand, both by readers and journalists. One of the important functions of such reviews was orientation. Venerable journalists presented the readership unique snapshots of the existence of journalism itself – either based on relevant themes, or on specific species-typological characteristics of the periodicals themselves.

Nowadays, unfortunately, press review is disappearing from newspaper and journal columns.

However, there are many media outlets that remain faithful to such a time-tested genre, actively use its analytical, cognitive and orientational capabilities, as well as consider it to be a worthwhile endeavor. We will talk about them.

Почну з такого прикладу. Щотижнева календар-газета «Публіка» віддає оглядовим матеріалам чільні місця. Рубрика так і називається – «Огляд інтернет-видань», там розміщуються актуальні інформації на час виходу газети. Так, у № 33 (19–25 серпня 2025 р.) вийшли, зокрема, такі розповіді про статті в українських і закордонних медіа: «Україна прискорює закачування газу в сховища, щоб уникнути зимового дефіциту («Укрінформ»», «Наскільки заміноване Чорне море?» (інтернет-видання «Радіо Свобода»», «Що тривожить українських біженців» («Українська правда»», «Як живе Добропілля – місто на лінії фронту» (інтернет-видання LB.ua) та інші, загалом на трьох шпальтах.

Окремо «Публіка» друкує повідомлення з підзаголовком «Щотижневий огляд інформації, опублікованої в інтернеті на офіційних сайтах органів державної влади, а також інших організацій», де знаходимо чимало ексклюзивної інформації (наприклад, за які саме вчинки українські захисники відзначені державними нагородами Героїв України). Так, у № 20 (20–26 травня 2025 р.) мова йде про те, як глава держави Володимир Зеленський вручав орден «Золота зірка» родинам загиблих воїнів, а також подається короткий опис їхніх героїчних дій.

На сторінках «Публіки» йдеться про капітана Івана Ваховського, який у лютому-березні 2022 року здійснив 12 бойових вильотів, зокрема евакуював 19 поранених з Маріуполя. 31 березня у складі групи українських вертольотів був бойовий виліт до оточеного заводу «Азовсталь». На зворотному шляху група потрапила під ворожий обстріл. Екіпаж, до складу якого входив Іван Ваховський, відволік вогонь на себе і врятував інші три вертольоти ціною своїх життів. Старший солдат Олександр Кандауров на Київщині очолював групу, яка, обороняючи дорогу Велика Димерка – Жердова – Гоголів, знищила колону російської техніки. На Харківщині він прицільним вогнем ліквідував піхоту, а також узяв на себе командування відділенням; на Луганщині – захопив ворожі позиції та зупинив ДРГ; на Донеччині – під час штурму російських окупантів із гранатомета знищив танк і БМП. Олександр Кандауров загинув 25 вересня 2022 року внаслідок масованого артилерійського й танкового обстрілу.

Це – короткий опис бойової звитяги тільки двох героїв, а всього на шпальті короткі довідки про дев'ятнадцять захисників – полеглих і живих.

Варто зазначити, що «Публіка» не змінює пріоритетів і постійно друкує матеріали про героїв Війни за Незалежність. Так, у № 33 (19–25 серпня 2025 р.) у рубриці «Вічна пам'ять! Обличчя перемоги» газета розмістила замальовки про загиблих військовослужбовців: 21-річну Катерину Кандиболоцьку, 51-річну Людмилу Нінадовську, 25-річного гранатометника Вадима Порошука, 41-річного старшого лейтенанта Олега Нежлукченка...

У цьому ж номері подано розлогий нарис про колишнього кіноактора й телеведучого Максима Неліпу, який пішов воювати в березні 2022-го, а 12 травня 2025-го загинув сорокавосямирічним старшим лейтенантом...

Важливим складником патріотичного напрямку газети є розповіді про перебіг бойових дій та відважні дії захисників України. Це, зокрема, матеріали «Пояс укріплень» на Донбасі критично важливий для України» і «Як Україні повернути окуповані території півдня» (№ 34, 26 серпня – 1 вересня 2025 р.), «Як військовому виграти «дуель» проти FPV-дрона» та «Як розблокувати Херсон?» (№ 35, 2–8 вересня 2025 р.).

«Огляд медіа та соціальних мереж» постійно виходить і в друкованому щотижневику *«Слово Просвіти»* («СП»). Видання оглядає повідомлення переважно електронних медіа, адже саме вони займають значну частину інформаційного масиву, але є місце і для газет. Це, зокрема, «Сільські Вісті», «Україна Молода», «Публіка», «Експрес». Із цих видань оглядач обирає матеріали оригінальні, з тематики, якої не багато в інших медіа.

«Сільські вісті» (№ 28, 17.07.2025) повідомляють, що родина Марківських із Хмільника в пам'ять про полеглого на війні сина – захисника України Олександра – придбала дзвони для Михайлівської церкви ПЦУ вартістю майже пів мільйона гривень. Тож найближчим часом розпочнеться будівництво дзвіниці.

«Колишня співробітниця Генпрокуратури України Галина Климович ділиться в газеті «Сільські вісті» (№ 27, 10.07.2025) своїми враженнями від відвідин воїнів ЗСУ біля переднього краю в старенькій хаті, яку вони винаймають за свій кошт: «За свій кошт! Чому? Чому вони платять за житло самі, тоді як чиновникам за готелі платить держава? Чому ремонт необхідного – за свій кошт? Чому пальне, техніка, прилади, спорядження – з власної зарплати? Закипаю від люті і тупого безсилля! Хочу справедливості для всіх! Хочу бачити шибениці вздовж доріг! Із мордами «мохерових», «х@рових умерових», крадіїв і здирників – ворогів!»

Газета «Україна молода» (№ 29, 23.07.25) повідомляє, що у французькому місті Ромії – сюр-Сен відкрили стадіон на честь загиблого на російсько-українській війні колишнього мера Умані Олександра Цебрія. Він був міським головою Умані в 2015–2020 рр., а з початку широкомасштабного вторгнення доєднався до лав ЗСУ. Загинув 24 липня 2024 року під час виконання бойового завдання на Донеччині. У квітні 2025 року Олександр Цебрію посмертно присвоєно звання Героя України».

Згадувані тут друковані медіа, за винятком «СП», оглядів преси не друкують. Але одне з видань – «Україна молода» – зважилося на публікацію дослідження соцмереж, що теж можна вважати оглядом. Так ось, у статті під назвою «Нардепи-блогери, російська мова та «ефект Януковича» («УМ», 16 липня 2025 р.) автор Олександр Левчак (Тексти) пише, що Рух ЧЕСНО проаналізував соцмережі депутатів і з'ясував, хто з нардепів-блогерів є найпопулярнішими, яка соцмережа користується

найбільшим попитом серед парламентаріїв і хто з них досі веде свої сторінки російською.

Видання нагадує, що вдатися до використання соціальних мереж депутатів Верховної Ради змусили обмеження на доступ журналістів до парламенту під час пандемії COVID-19, та з 24 лютого 2022 російського вторгнення. Відтак окремі депутати заповнили цей вакуум власними трансляціями з ВР у соціальних мережах. Яскравий приклад – Олексій Гончаренко з «Європейської солідарності».

Водночас виявилось: для того, щоб набрати популярність, не потрібно мати імідж «зразкового» нардепа. Навпаки! Як показало дослідження, у лідерах за кількістю підписників – нардепи, що перебувають у СІЗО за підозрою в державній зраді – Олександр Дубінський і Євген Шевченко, а також нардепи-втікачі Олександр Куницький і Артем Дмитрук.

«Для охоплень їм достатньо використати тригерні заголовки про «бусифікацію», «авторитаризм» чи «ефект Януковича».

Водночас є й інший метод. Приміром, вести канал російською мовою. Всього п'ять російськомовних YouTube-каналів народних обранців мають утричі більше підписників, ніж усі україномовні (а їх ми знайшли понад сотню)», – зазначає газета.

Прикладів успішності чи невдач політсил та їхніх представників із зрозумілих причин в цих нотатках не буде. Натомість наведу підсумкові рядки статті в «УМ»: «Нагадаємо, що раніше Рух ЧЕСНО вже писав: закритість парламенту, виправдана на початку повномасштабної війни, з часом перетворилася на зручну для влади практику. Але суспільство чекає відкритості – трансляцій, доступу журналістів і публічності в роботі комітетів».

Так чи не так, але, поза сумнівом, під тиском парламентської опозиції, вільних медіа та громадянського суспільства, Верховна Рада у вересні цього року ухвалила постанову про відновлення прямих трансляцій пленарних засідань. Для цього є телеканал «Рада», що фінансується коштом платників податків, але їхній запит на повне висвітлення діяльності парламенту це медіа не задовольняє. Так, за підсумками одного з досліджень на телеканалі «Рада» за останні кілька років жодного разу не надавали слово представникам фракції «Європейська солідарність». На наш погляд, за всю історію українського парламентаризму ще ніколи повністю не ігнорували опозицію в інформаційному просторі так, як це відбувається зараз.

Дзеркалом усього парламенту перестала бути і газета «Голос України» – багаторічне офіційне видання ВР, де на зміну гострим журналістським матеріалам прийшли звіти про діяльність спікерів, керівників комітетів, їхні фотографії із засідань і закордонних поїздок. Ці матеріали виходять з підписом «Прес-служба Апарату Верховної Ради України». Наприклад у № 162 (19.08.2025) на восьми шпальтах таких інформацій

15, у наступному – № 163 (20.08.2025) – 19. Водночас у цих та інших номерах, наприклад, відсутня інформація про те, як законодавці підтримують місцеве самоврядування в частині своїх повноважень, яких змін потребують громади на шляху до Євросоюзу та ін. Зрештою, немає в газеті публікацій про те, як воює і виживає Україна у війні за Незалежність! Немає нарисів про людей, відсутні нариси про захисників!

Натомість офіційне видання ВР чи фактично пресслужби ВР віддає перевагу статтям про «День незалежності Афганістану» (№ 162), «День незалежності Сенегалу» (№ 163), «Наадам – національне свято Монголії» (№ 135, 11.07.2025). Постійно виходять значним обсягом статті під рубрикою «Парламенти світу»: «Парламент Республіки Філіппіни» (№ 73, 16.04.2025), «Парламент Андалусії» (№ 83, 29.04.2025), «Парламент Республіки Колумбія» (№ 67, 05.04.2025), «Парламент Шрі-Ланки» (№ 23, 04.2025).

У матеріалах за підписом керівника пресслужби ВР детально розписані не тільки функції іноземних парламентів, а окремо виділяються їхні видання. Наприклад, «Gaceta del Congreso» – офіційний друкований орган парламенту Колумбії» (№ 67), «Hansard» – офіційне друковане видання парламенту Шрі-Ланки» (№ 23). Цікаво! Але б, певно, не тільки мені так само цікаво було прочитати про діяльність обласних рад України стосовно захисту від російської навали. І мене, на відміну від пресслужби ВР, більше непокоїть доля не колумбійських, а прифронтових газет – «Ворскли» та «Білопільщини» із Сумщини, «Межівського меридіана» із Дніпровщини, «Вечірнього Миколаєва», «Нового дня» з Херсона, «Маяка» з Харківщини... На жаль, про них і загалом про проблеми вітчизняного інформаційного простору офіційне видання ВР оглядових матеріалів не подає.

Повертаючись до головної теми цих нотаток, хотілося б згадати такий вид друкованих медіа, як журнали. Багато хто вважає, що вони припинили своє існування, але це не так. Наразі виходить чимало спеціалізованих, дитячих, літературно-художніх журналів. Є в цьому переліку й один громадсько-політичний – «Країна». «Журнал про Україну та світ, про людей, культуру, політику, гроші, моду, спорт. Тільки цікаві новини і фотографії», – так позиціонує себе це видання в «Каталозі медіа України», що поширюються через «Укрпошту» в другому півріччі 2025 р.

Журнал виходив з початку року двічі на місяць, але, певно, через фінансові проблеми, перейшов на одноразовий випуск. Відтак, на 60 сторінках глянцевого видання пропонується доволі широкий спектр життя в Україні і поза нею. Інтерв'ю – один із найпоширеніших жанрів, які використовує редакція. Переважно це розмови з авторитетними експертами про російсько-українську війну. Так, політик і дипломат Роман Безсмертний в інтерв'ю «Країні» заявляє: «Восени ми станемо свідками агресивних дій Кремля в районі Балтики» (№ 11–12, 19 червня 2025 р.). «Жодна країна не стикалася з таким масовим переміщенням

людей», – підкреслює демограф Олександр Гладун в розмові з журналістом (№ 5, 13 березня 2025 р.). «Варто націоналізувати галузі, від яких залежить обороноздатність країни», – пропонує економічний експерт Юрій Гаврилечко в розлогіму інтерв'ю журналу (№ 13–14, 17 липня 2025 р.). «Проковтнути нас частково можливо, проте перетравити – ні. Ми великий народ, захопити і переформатувати під “руський мир” нас не вдасться», – заявляє в розмові з журналістом видання відеоблогер, учитель історії Віталій Дрібниця (№ 13–14, 17.07.25)

Тему обороноздатності нашої держави продовжує Ігор Луценко, аеророзвідник, народний депутат України попереднього скликання. «Ми кардинально відрізняємося від росії. Бо російський тил – це державна машина, яка бере участь у війні. Вони створили масштабне виробництво, постійно модернізують «шахеда», випускають нові покоління. У них працює повноцінний виробничий цикл, як і має діяти держава в умовах війни. А в нас цього немає. І я не бачу, щоб щось подібне з'являлося», – стверджує військовослужбовець у «Країні» (№ 13–14, 17.07.2025)

Журнал щонайменше використовує такий рідкісний для сучасної української журналістики жанр, як «щоденник». Це, як правило, короткі записи, для періодики, не для книжок.

«Воюю, щоб наші нащадки не стали хохлами-яничарами», – зазначає військовий Ігор «Тополя» Мазур (№ 9–10, 15 травня 2025 р.).

А ось рядки зі щоденника священника та викладача Андрія Зелінського: «Людина – це досвід і мова. Пережитий досвід шукає мову, а завоює мову підтягує досвід» (№ 13–14, 17.07.2025).

Отже, слід наголосити на тому, що огляд преси, хоча і став рідкісним на шпальтах друкованих медіа, але не зник. Наш інформаційний простір насправді дуже розмаїтий, особливо на рівні видань у громадах, є багато новин, що заслуговують на поширення в більшому масштабі. Можливо, наші центральні медіа вже на шляху до опрацювання цього сегменту. Натомість, є яскраві приклади, як окремі телеканали і сайти роблять огляди закордонних медіа про російсько-українську війну, чи про те, як вітчизняні сайти висвітлюють ту чи ту актуальну тему.

Та це вже привід для наступної розмови.

Надійшла: 02.09.2025; Прийнято: 10.10.2025;
Статтю вперше опубліковано онлайн: 09.12.2025

